

BIOLOĢISKĀ DAUDZVEIDĪBA, DABA UN AUGSNE

ANO konference par vidi un attīstību 1992. gadā bija nozīmīgs solis ceļā uz bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu un dabas aizsardzību, jo tika pieņemta Konvencija par bioloģisko daudzveidību. Eiropas Savienība 2011. gadā apņēmas līdz 2020. gadam apturēt bioloģiskās daudzveidības izzušanu un ekosistēmu pakalpojumu degradāciju ES. Vēl jāpasniedz arī citi mērķi, kas noteikti Dzīvotņu direktīvā un Konvencijā par starptautisko tirdzniecību ar apdraudētajām savvaļas dzīvnieku un augu sugām (*CITES*). Kopš 1992. gada *LIFE* ir bijis vissvarīgākais finanšu instruments bioloģiskās daudzveidības aizsardzībai Eiropas Savienībā.

JURIDISKAIS PAMATS

Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 3., 11. un 191.–193. pants.

SASNIEGUMI

Eiropas Savienībai ir bijusi svarīga nozīme, starptautiskā mērogā risinot tādas problēmas kā bioloģiskās daudzveidības izzušana, klimata pārmaiņas un tropisko lietus mežu izpostīšana. Riodežaneiro 1992. gadā notikušās ANO konferences par vidi un attīstību (*UNCED*) noslēgumā tika pieņemta Vispārējā konvencija par klimata pārmaiņām un Konvencija par bioloģisko daudzveidību (KBD), kā arī Riodežaneiro deklarācija, Mežu principu deklarācija un programma “Agenda 21”. Gēteborgā 2001. gadā notikušās augstākā līmeņa sanāksmes laikā ES vienojās līdz 2010. gadam apturēt bioloģiskās daudzveidības izzušanu un atjaunot dzīvotnes un ekosistēmas. ANO Ģenerālā asambleja 2010. gadu pasludināja par Bioloģiskās daudzveidības gadu. Tomēr KBD sekretariāta sagatavotais trešais pārskats par bioloģisko daudzveidību pasaulē liecināja, ka attiecībā uz bioloģisko daudzveidību 2010. gadam noteiktais mērķis nav sasniegts. KBD Līgumslēdzēju pušu konferences (*COP*) sanāksmē, kas 2010. gada oktobrī notika Nagojā (Japānā), tika pieņemts pārskatīts stratēģiskais plāns ar jauniem mērķiem attiecībā uz bioloģisko daudzveidību, kas īstenojami laikposmā pēc 2010. gada. Galvenais mērķis ir “nekavējoties efektīvi rīkoties, lai apturētu bioloģiskās daudzveidības samazināšanos un lai nodrošinātu, ka līdz 2020. gadam ekosistēmas kļūst izturīgas un turpina sniegt būtiskus pakalpojumus, tādējādi nodrošinot dzīvības daudzveidību uz planētas”. Viens no svarīgākajiem Nagojas *COP* sanāksmes panākumiem bija Nagojas protokols par piekļuvi un ieguvumu sadali. Ar ģenētisko resursu izmantošanu saistīto priekšrocību taisnīga un līdzvērtīga sadale ir viens no trim galvenajiem mērķiem, kas noteikti KBD, kurā izklāstīta pētījumu rezultātu un komerciālās peļņas kopīgas izmantošanas kārtība.

A. Rīcības plāni bioloģiskās daudzveidības jomā

Komisija 2006. gada maijā pieņēma paziņojumu “Kā apturēt bioloģiskās daudzveidības samazināšanos līdz 2010. gadam un turpmāk – ilgtspējīgi ekosistēmu pakalpojumi cilvēka labklājībai”, kurā bija izklāstīts ES rīcības plāns, kas īstenojams, lai sasniegtu nepieciešamo bioloģiskās daudzveidības aizsardzības līmeni. Komisija 2008. gadā publicēja termiņa vidusposma ziņojumu par minētā rīcības plāna īstenošanu, kurā secināts, ka līdz 2010. gadam

ES diez vai sasniegs noteikto mērķi – apturēt bioloģiskās daudzveidības izzušanu. Komisija 2011. gada jūnijā pieņēma jaunu stratēģiju, lai sasniegtu ES Vides ministru padomes 2010. gada marta sanāsmē noteikto mērķi “līdz 2020. gadam apturēt bioloģiskās daudzveidības izzušanu un ekosistēmu pakalpojumu degradāciju Eiropas Savienībā un atjaunot tos (.), vienlaikus palielinot ES ieguldījumu, lai novērstu bioloģiskās daudzveidības izzušanu visā pasaulē”. Jaunajā ES bioloģiskās daudzveidības stratēģijā 2020. gadam ir noteikts ne vien mērķis 2020. gadam, bet arī redzējums 2050. gadam: “Līdz 2050. gadam Eiropas Savienības bioloģiskā daudzveidība un tās nodrošinātie ekosistēmu pakalpojumi – tās dabas kapitāls – tiek saglabāti, novērtēti un, cik vien iespējams, atjaunoti tiem piemītošās vērtības dēļ tā, lai tie spētu turpmāk veicināt cilvēku labklājību un ekonomisko uzplaukumu, kā arī novērst katastrofālas izmaiņas, kas saistītas ar bioloģiskās daudzveidības samazināšanos.” Eiropadome 2011. gada decembrī apstiprināja ES bioloģiskās daudzveidības stratēģiju 2020. gadam, kurā noteikti seši mērķi: pilnībā īstenot ES vides tiesību aktus, lai aizsargātu bioloģisko daudzveidību; labāk aizsargāt ekosistēmas un vairāk izmantot zaļo infrastruktūru; nodrošināt ilgtspējīgāku lauksaimniecību un mežsaimniecību; labāk apsaimniekot zivju krājumus; stingrāk kontrolēt invazīvas svešzemju sugas; un palielināt ES ieguldījumu, lai novērstu bioloģiskās daudzveidības izzušanu visā pasaulē.

B. Starptautiskās konvencijas par dzīvnieku un augu aizsardzību

ANO Vides programmas (*UNEP*) statistika liecina, ka gandrīz 24 % tauriņu, putnu un zīdītāju sugu jau ir pilnībā izzudušas no dažu Eiropas valstu teritorijas. Saskaņā ar Starptautiskās Dabas un dabas resursu aizsardzības savienības (*IUCN*) publicētajiem datiem kopš 2007. gada Eiropā ir apdraudēti 23 % abinieku, 19 % rāpuļu, 15 % zīdītāju un 13 % putnu. ES ir parakstījusi šādas konvencijas: 1971. gada Ramsāres konvenciju par mitrāju saglabāšanu, 1973. gada marta *CITES* konvenciju, 1979. gada jūnija Bonnas konvenciju par migrējošo savvaļas dzīvnieku sugu aizsardzību, 1982. gada Bernes konvenciju par Eiropas dzīvās dabas un dabisko dzīvotņu aizsardzību, 1992. gada Riodežaneiro konvenciju par bioloģisko daudzveidību un reģionālās konvencijas, tādas kā 1974. gada Helsinku konvencija par Baltijas jūras vides aizsardzību, 1976. gada Barselonas konvencija par Vidusjūras aizsardzību pret piesārņojumu un 1991. gada Konvencija par Alpu aizsardzību.

C. Finanšu instrumenti

Kopš 1992. gada īpašais ES finanšu instruments videi ir programma *LIFE*. Tajā iekļautas tieši dabas aizsardzībai un bioloģiskajai daudzveidībai paredzētas apakšprogrammas četriem jau pabeigtajiem posmiem. Programma *LIFE*, kuras pārvaldību nodrošina Komisija, atbalsta projektus, kas tiek īstenoti gan ES dalībvalstīs, gan ārpuskopienas valstīs. Regula (ES) Nr. 1293/2013 par programmu *LIFE* 2014.–2020. gadam (piektais posms) ir publicēta 2013. gada decembrī un ietver divas apakšprogrammas, kas paredzētas klimata pārmaiņām un videi. Dabas un bioloģiskās daudzveidības aizsardzībai ir pieejami EUR 1155 miljoni saskaņā ar vides apakšprogrammu; kopējais programmai *LIFE* 2014.–2020. gadam atvēlētais finansējums ir EUR 3456 miljoni. Finanšu līdzekļi bioloģiskās daudzveidības mērķu īstenošanas atbalstam ir piešķirti arī saskaņā ar lauksaimniecības un zivsaimniecības politiku, kā arī izmantojot Kohēzijas fonda un struktūrfondu līdzekļus un daudzgadu pētniecības programmu nodrošināto finansējumu. Turklāt 2010. un 2011. gadā tika izsludināti pirmie divi konkursi saskaņā ar brīvprātīgi piemērojamo sistēmu *BEST* (Bioloģiskā daudzveidība un ekosistēmu pakalpojumi Eiropas aizjūras teritorijās).

MĒRĶI

A. Dabisko dzīvotņu un savvaļas dzīvnieku un augu aizsardzība

Ar Dzīvotņu direktīvu (Direktīva 92/43/EEK par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību; grozīta ar Direktīvu 97/62/EEK) ir izveidots Eiropas ekoloģiskais tīkls *Natura 2000*. Tas ietver Kopienā nozīmīgas teritorijas un īpaši aizsargājamas dabas teritorijas, kuras nosaka dalībvalstis, un īpašas aizsargājamās teritorijas, kas noteiktas saskaņā ar Direktīvu 79/409/EEK par savvaļas putnu aizsardzību. Tīkls, kura kopējā platība pārsniedz 850 000 km², ir pasaulē lielākais vienotais aizsargājamo teritoriju tīkls. Dzīvotņu direktīvas galvenais mērķis ir veicināt bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu, vienlaikus ņemot vērā ekonomiskās, sociālās, kultūras un reģionālās prasības. Putnu direktīva attiecas uz (savvaļas) putnu aizsardzību, pārvaldību un kontroli un cita starpā ietver arī ilgtspējīgu medību noteikumus.

B. Invazīvas svešzemju sugas

Viens no sešiem mērķiem, kas noteikti ES bioloģiskās daudzveidības stratēģijā 2020. gadam, ir stingrāk kontrolēt invazīvas svešzemju sugas. Invazīvas svešzemju sugas katru gadu Eiropas Savienībā nodara miljardos euro mērāmu postu ne vien ekosistēmām, bet arī kultūraugiem un lauksaimniecības dzīvniekiem, graujot vietējo ekoloģiju un ietekmējot cilvēku veselību. Parlaments, pamatojoties uz tekstu, kas bija saskaņots ar Padomi, 2014. gada aprīlī pirmajā lasījumā pieņēma nostāju attiecībā uz priekšlikumu regulai par invazīvu svešzemju sugu introdukcijas un izplatīšanās profilaksi un pārvaldību. Regulā ir paredzēti profilakses, agrīnās brīdināšanas un ātrās reaģēšanas pasākumi, kas aizsargātu vietējo bioloģisko daudzveidību, kā arī līdz minimumam samazinātu un novērstu šādu sugu ietekmi uz cilvēku veselību un ekonomiku. Dalībvalstīm būs jāizveido īpašas uzraudzības sistēmas un jāizstrādā konkrēti rīcības plāni.

C. Piekļuve un ieguvumu sadale

Pēc tam, kad bija pieņemts Nagojas protokols par piekļuvi un ieguvumu sadali, Komisija 2012. gada oktobrī iesniedza priekšlikumu, ierosinot noteikt saistošas prasības attiecībā uz ģenētisko resursu pieejamību to izcelsmes valstī un nodrošināt ieguvumu taisnīgu un līdzvērtīgu sadali. Parlamenta un Padomes vienošanās rezultātā 2014. gada aprīlī tika pieņemts galīgais dokuments. Saskaņā ar pieņemto regulu ģenētiskos resursus un tradicionālās ar šādiem resursiem saistītās zināšanas var nodot un izmantot, tikai ievērojot kārtību, par kuru vienojušies lietotāji (uzņēmumi, privātie kolekcionāri un organizācijas) un izcelsmes valsts varasiestādes.

D. Savvaļas dzīvnieku un augu ekspluatācija un tirdzniecība

CITES konvencija stājās spēkā 1975. gadā, un tā reglamentē savvaļas dzīvnieku un augu sugu īpatņu starptautisko tirdzniecību, t. i., dzīvu un nedzīvu dzīvnieku un augu un to daļu vai no tiem iegūtu produktu eksportu, reeksportu un importu, pamatojoties uz atļauju un sertifikātu sistēmu. Pamatregula (Regula (EK) Nr. 338/97 par savvaļas dzīvnieku un augu sugu aizsardzību, reglamentējot to tirdzniecību) *CITES* konvencijas mērķus un noteikumus attiecina uz ES tiesību aktiem. Regula (EK) Nr. 398/2009, ar kuru groza Regulu (EK) Nr. 338/97 par savvaļas dzīvnieku un augu sugu aizsardzību, stājās spēkā 2009. gada jūnijā. Attiecībā uz jūras dzīvnieku aizsardzību Regulā (EEK) Nr. 348/81 ir paredzēti kopīgi noteikumi vaļu un pārējo vaļveidīgo importēšanai, savukārt Lēmums 1999/337/EK attiecas uz Nolīgumu par Starptautisko delfīnu saglabāšanas programmu, kuru ES ir parakstījusi, lai palīdzētu samazināt delfīnu nejaušu mirstību tunzivju zvejas laikā. Direktīva 83/129/EEK, kas ar Direktīvu 89/370/EEK ir pagarināta uz nenoteiktu laiku, aizliedz ronēnu ādas izstrādājumu importu ES; 2009. gadā ar Regulu (EK) Nr. 1007/2009 tika ieviesti vēl stingrāki noteikumi no roņiem iegūtu

produktu importam. Padome 1991. gadā pieņēma Regulu (EK) Nr. 3254/91 (par kāju lamatām), kas aizliedz izmantot kāju lamatas un ievest ES noteiktu savvaļas dzīvnieku sugu kažokādas un gatavās preces no valstīm, kurās ir atļautas šādas slazdošanas metodes. Ar Komisijas Lēmumu 98/596/EK Eiropas Savienībā ir atļauts ievest kažokādas no Kanādas, Krievijas un ASV, jo šīs valstis ir apņēmušās ievērot humānas slazdošanas standartus. Putnu direktīvā ir izklāstīti noteikumi un vadlīnijas attiecībā uz ilgtspējīgām (savvaļas) putnu medībām.

E. Bioloģiskā daudzveidība saistībā ar dzīvnieku labturību

Direktīvā 1999/22/EK ir noteikti obligātie standarti dzīvnieku turēšanai un aprūpēšanai zooloģiskajos dārzos un ir paredzēts palielināt zooloģisko dārzu ieguldījumu bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā, vienlaikus saglabājot to izglītojošo un pētniecisko nozīmi. Komisija ierosināja rīcības plānu dzīvnieku aizsardzībai un labturībai 2006.–2010. gadā ([COM\(2006\)0013](#)), attiecībā uz dzīvnieku izmantošanu pētījumos atbalstot “3R” (*Replacement, Reduction, Refinement* – aizstāt, samazināt, pilnveidot) principa īstenošanu. Uz šo principu pamatojas Direktīva 2010/63/ES par zinātniskiem mērķiem izmantojamo dzīvnieku aizsardzību (ar ko atceļ Direktīvu 86/609/EEK), kas stājās spēkā 2013. gada 1. janvārī.

F. Jūras bioloģiskā daudzveidība

Uz jūras bioloģisko daudzveidību attiecas bioloģiskās daudzveidības rīcības plāni dabas resursu un zivsaimniecības jomā. ES bioloģiskās daudzveidības stratēģijas pārskatā uzsvērts, ka ir būtiski nodrošināt jūru un piekrastes teritoriju labu ekoloģisko stāvokli, lai uzturētu tajās bioloģisko daudzveidību. Turklāt 2002. gadā pieņemtajā ES jūras stratēģijā ([COM\(2002\)0539](#)) ir ierosināts izmantot ekosistēmas pieeju, lai saglabātu bioloģisko daudzveidību un nodrošinātu tās ilgtspējīgu izmantošanu. Saskaņā ar Sestās vides rīcības programmas nosacījumiem Komisija 2005. gadā ierosināja jūras vides aizsardzības un saglabāšanas tematisko stratēģiju. Nākamā tematiskā stratēģija stājās spēkā 2008. gada jūlijā ar Jūras stratēģijas pamatdirektīvu (Direktīva 2008/56/EK). Ar to bija iecerēts līdz 2020. gadam panākt labu ES jūras ūdeņu stāvokli un aizsargāt resursu bāzi, no kuras ir atkarīga ar jūru saistītā saimnieciskā un sociālā darbība.

G. Meži

Meži aizņem gandrīz 30 % no tīkla *Natura 2000* teritoriju platības. Mežu aizsardzībai ir paredzēti vairāki pasākumi. Regula (EEK) Nr. 3528/86 un Regula (EEK) Nr. 2158/92 par ES mežu aizsardzību pret piesārņojumu un ugunsgrēkiem (kuru darbība beidzās 2002. gadā) ir integrētas Regulā (EK) Nr. 2152/2003 par mežu un vides mijiedarbības monitoringu (*Forest Focus*). Ar Regulu (EKK) Nr. 1615/89 par Eiropas Mežsaimniecības informācijas un sakaru sistēmas (*EFICS*) izveidošanu tika ieviesta mežsaimniecības informācijas sistēma. Ar Padomes 1998. gada 15. decembra rezolūciju par ES mežsaimniecības stratēģiju ir izveidota mežiem paredzēta sistēma mežu ilgtspējīgas apsaimniekošanas atbalstam. Paziņojums par ES Mežu rīcības plānu ([COM\(2006\)0302](#)) tika pieņemts 2006. gada jūnijā. Komisijas priekšlikumu aizliegt nelikumīgi iegūtu kokmateriālu un kokmateriālu izstrādājumu pārdošanu ES tirgū un Komisijas paziņojumu par mežu izciršanas samazināšanas pasākumiem Parlaments apstiprināja 2010. gada jūlijā, un tie stājās spēkā 2012. gadā.

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Parlaments 2010. gada septembrī pieņēma rezolūciju par tiesību aktu īstenošanu bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai, ņemot vērā mērķi laikposmam pēc 2010. gada. Parlaments puda nopietnas bažas par to, ka rīcība, kas ļautu apturēt bioloģiskās daudzveidības izzušanu, starptautiskajā politikā netiek uzskatīta par steidzamu prioritāti, un pieprasīja uzlabot bioloģiskās daudzveidības pārvaldību gan iekšējo, gan ārējo attiecību kontekstā.

ES iestādes 2015. un 2016. gadā ir risinājušas problemātiskus jautājumus, ko augu veselībai rada kaitēkļu invāzija. Parlaments aizstāv šādu pozīciju: ir vajadzīgs vērtēšanas mehānisms, lai noteiktu, kuri no trešām valstīm importētie augi un no tiem iegūtie produkti varētu radīt apdraudējumu, un jāpilnvaro Komisija aizliegt šādu augu un produktu ievešanu ES; plašāk jāpiemēro fitosanitārā sertifikāta prasība; plašāk jāpiemēro tā dēvētā augu pases sistēma, attiecinot to uz visu stādīšanai paredzēto augu apriti Eiropas Savienībā; ir jānosaka dalībvalstīm pienākums izstrādāt daudzgadu apsekošanas programmas, kas īstenojamas kaitīgo organismu identificēšanas un likvidēšanas nolūkā; un ir jāatjaunina noteikumi, lai garantētu audzētājiem tiesības saņemt kompensāciju.

Komisija 2016. gada pirmajos mēnešos sāka īstenot ES Rīcības plānu savvaļas dzīvnieku un augu nelikumīgas tirdzniecības apkarošanai, kura pilnīga izpilde ES un dalībvalstīm ir jāpanāk līdz 2020. gadam. Parlaments 2016. gada oktobrī attiecīgās komitejas sanāksmē pieņēma patstāvīgo ziņojumu, reaģējot uz to, ka ir sākusies rīcības plāna īstenošana ar mērķi apkarot šo destruktīvo organizētās noziedzības veidu, kas apdraud bioloģisko daudzveidību, jo daudzas sugas tādēļ nonāk uz izzušanas robežas. Rīcības plānā noteiktas trīs prioritātes: prevencija, izpildes nodrošināšana un sadarbība. Tādējādi būtu jāpanāk spēkā esošo noteikumu efektīva īstenošana un izpilde. Tika uzsvērtā izcelsmes valstu, tranzītvalstu un galamērķa valstu vispārējās sadarbības nozīme. Sagaidāms, ka līdz 2016. gada beigām attiecīgais ziņojums tiks pieņemts plenārsēdē.

Parlaments 2016. gada rudenī pieņēma rezolūcijas, iebilstot pret Komisijas ierosinājumu atļaut izmantot ģenētiski modificētus organismus (ĢMO) (kukurūzu u. c.) un pieprasot strādāt intensīvāk, lai atbilstoši bioloģiskās daudzveidības, dabas un augsnes aizsardzības mērķim palīdzētu dalībvalstīm drīzāk aizliegt ĢMO audzēšanu.

Vispārējo vienošanos par klimata pārmaiņu seku mazināšanu, kas 2015. gada decembrī Parīzē panākta ANO Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām Pušu konferences 21. sesijā (*COP 21*), Parlaments ratificēja 2016. gada oktobrī, un ir sagaidāms, ka nākamajos gadu desmitos šī vienošanās veicinās bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu.

[Marcelo Sosa-Iudicissa / Lorenzo Vicario](#)
11/2017